

MANJŠINE V PROSTORU ALPE-JADRAN IN ČEZMEJNO SODELOVANJE - predstavitev projekta

Uvod

Delovna skupnost Alpe-Jadran predstavlja le eno izmed številnih evropskih regionalnih skupnosti oziroma medregijskih organizacij, kot na primer Skupščina evropskih regij, Delovna skupnost obmejnih regij, Delovna skupnost alpskih dežel, COTRAO, s katerimi jo povezujejo najrazličnejše oblike sodelovanja. Ustanovljena je bila že leta 1978. Takrat je skupno izjavo podpisalo 7 članic iz 4 držav, danes pa šteje Delovna skupnost že 17 polnopravnih članic in 2 aktivni opazovalki iz 7 držav (Nemčija, Hrvaška, Italija, Madžarska, Avstrija, Slovenija in Švica). Članice so: Baranja, Bavarska, Gradiščansko, Emilia-Romagna, Furlanija-Juljska krajina, Gyor-Moson-Sopron, Hrvaška, Koroška, Lombardija, Gornja Avstrija, Slovenija, Somogy, Štajerska, Tridentinsko-Gornje Poadižje, Vas, Veneto, Zala, opazovalki pa sta Salzburg in Ticino. Značilnost regionalne skupnosti Alpe-Jadran je demografska in etnična pestrost, kar potrjuje prisotnost številnih etničnih, narodnih in jezikovno- kulturnih manjšin. V tem geografske prostoru prihajajo v stik različne jezikovne skupine in različne kulture. Vsebinsko in obliko stikov pa so zaznamovali številni zgodovinski in politični dogodki povezani s preteklostjo in sedanostjo.

Večina izmed the skupnosti ima svoj matični narod v sosednji državi, nekatere so avtohtone ter brez (mednarodnega) jezikovno kulturnega zaledja. Že sama terminologija- narodnostne skupnosti, etnične skupine, etnično-jezikovne skupine, jezikovne skupine, ki jo posamezne članice regionalne skupnosti Alpe-Jadran uporabljajo pri poimenjovanju "manjšine" nakazuje različne definicije manjšine in s tem različen odnos posameznih držav do manjšinske problematike.

Delovna skupnost Alpe-Jadran se je že kmalu po ustanovitvi zavedala, da je manjšinska problematika v tem geografskem prostoru zelo pomembna. Položaj in obravnavanje manjšin v samih članicah in skupno sodelovanje na tem področju predstavlja pomemben element sožitja in vsestranskega sodelovanja med njenimi članicami, prav zato je leta 1984 ustanovila Delovno skupino za manjšine. Rezultat njenega skupnega dela pa je bilo v letu 1988, v času predsedovanja Koroške, izdelano skupno poročilo o položaju manjšin v prostoru Alpe-Jadran, v katerem je sodelovalo sedem njenih tedanjih članic (Furlanija Julijska krajina, Gradiščanska, Hrvaška, Koroška, Slovenija, Tridentinsko Gornje Poadižje, Veneto). Poročila so informativna in podajajo osnovne podatke o demografskih, pravno političnih, kulturno-jezikovnih značilnosti manjšin v posameznih deželah, pokrajinah, republikah, ki so vključene v to regionalno skupnost. Vlade posameznih dežel pa v pripravo niso vključile tudi subjektiv- to je pripadnikov manjšin, razen Slovenije in Hrvaške.

Pomemben vsebinski premik pa je bil narejen, ko je predsedstvo prevzela Slovenija, ki je v okviru Delovne skupine za manjšine organizirala leta 1994 na Bledu kongres o položaju manjšin v prostoru Alpe-Jadran, ki so se ga udeležili strokovnjaki in politiki iz vrst večine in manjšine iz posameznih dežel, pokrajin, republik in županij. Vsebinsko in organizacijsko nalogo pri izvedbi kongresa je Slovenija zaupala Inštitutu za narodnostna vprašanja iz Ljubljane. V času predsedovanja Slovenije so se Delovni skupini za manjšine pridružile tudi madžarske županije, ki so na kongresu aktivno sodelovale. Prispevki s kongresa so objavljeni v posebnem zborniku. Kongres je bil pomemben ne samo, ker je vključil tudi strokovnjake iz vrst manjšin, ampak tudi zato, ker

je v zaključku podal predloge o dolgoročnem in sistematičnem proučevanju problematike manjšin v okviru Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Predlagana je bila tudi ustanovitev Stalnega observatorija za etnične in jezikovne manjšine, ki bi obstoječo, neurejeno, razpršeno dokumentacijo o položaju manjšin, ki se danes nahaja v okviru različnih inštitucij v posameznih deželah, pokrajinah, republikah, županijah, združil po enotni metodologiji in omogočil uporabo in dostop vsem članicam Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Brez dvoma bi ustanovitev takega observatorija prispevala "k oblikovanju znanstvene osnove za ohranjanje že obstoječih in za razvoj novih oblik sožitja etničnih skupin na območju Alpe-Jadrana" (Bernardi, 1994)

Priprave pri določitvi skupnega vsebinskega okvira projekta

Prav zaključki blejskega kongresa so vplivali na nadaljno vsebinsko usmeritev pri delu Delovne skupine za manjšine. Leta 1995 je predsedovanje Delovne skupine za manjšine prevzela madžarska županija Somogy, ki je avtonomno deželo Tridentinsko - Gornje Poadižje zaprosila, da njeni eksperti pripravijo predlog za novo skupno študijo. Tako je bil pripravljen osnutek skupne študije, ki so ga eksperti posameznih članic Delovne skupine za manjšine na številnih sestankih usklajevali, podajali pisne pripombe in predloge in zaključili, da mora skupna študija:

- na eni strani podati popoln in ažuriran pregled manjšinskih etničnih skupin, ki živijo v posameznih članicah Delovne skupnosti Alpe-Jadran in predstaviti zgodovinske, gospodarske, socialne, politične in kulturne posebnosti. Pregled posameznih področij v študiji pa mora na nek način predstavljati kontinuiteto že obravnavane in tudi objavljene manjšinske problematike v okviru Delovne skupine za manjšine in istočasno mora omogočiti tudi predstavitev novih etničnih skupin.

- na drugi strani pa mora skupna študija vključiti tudi poglobljeno in empirično zasnovano raziskavo o vlogi manjšin in čezmejnem sodelovanju. Poudarjen bi bil pomen različnih oblik sožitja med večino, manjšino in matičnim narodom in tudi sodelovanja med različnimi manjšinskimi etničnimi skupinami v prostoru Alpe-Jadrana. V okviru tega pa bi se izpostavila tudi specifična vloga, ki jo v medregionalnem sodelovanju ima Delovna skupnost Alpe-Jadran.

Čeprav predložen osnutek študije po izhodiščih in vsebini nakazuje obravnavo avtohtonih narodnih manjšin, pa se je ob obravnavi projekta v okviru Delovne skupine za manjšine izpostavljajo vprašanje termina manjšina, vprašanje obravnavanja tudi novonastajajočih, novih manjšin in vprašanja, zakaj nadaljevati kontinuiteto in obravnavati stare, avtohtone manjšine. Kljub številnim diskusijam in tudi tehtnim argumentom pa je prevladalo mnenje, da posamezne članice Alpe-Jadrana, ki bodo sodelovale v skupni študiji, v svoji študiji obravnavajo avtohtone manjšine ter da zaradi prostorske omejitve izberejo eno ali pa dve manjšini, ki jih predstavijo po predloženi skupni shemi.

Struktura analitične sheme projekta

Analitična shema skupnega projekta z naslovom "Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje" je sestavljena iz dveh vsebinsko zaokroženih celot:

1. osnovna značilnost manjšin
2. odnosi med večino in manjšino

1.

Prvi del bo vseboval zgodovinski prikaz, od porekla manjšin pa do predstavitve najpomembnejših etap v razvoju manjšin do današnjega dne. Posebno poglavje bo obravnavalo naseljitveno območje in demografske značilnosti manjšine. Predstavljeni bodo tudi metodološki kriteriji v zvezi z demografskimi popisi, absolutno in relativno število pripadnikov manjšine, stopnja koncentriranosti manjšine v prostoru - ali gre za strnjenost ali razpršenost, število pripadnikov manjšine v odnosu do drugih prebivalcev. Opisani bodo tudi kazalci, ki odražajo demografski razvoj manjšine - starostna struktura manjšine, nataliteta, migracijska gibanja.

Posebno poglavje bo posvečeno gospodarskim dejavnikom, ki vplivajo na položaj in na razvoj manjšine. Predstavljena bo gospodarska struktura območja, kjer manjšina živi. Posebej bo izpostavljena pokicna struktura pripadnikov manjšin ter položaj manjšine v socialni strukturi in pa gospodarske institucije manjšine, če jih le ta ima. Analizirani bodo tudi odnosi manjšine na področju gospodarstva s tujino, zlasti pa z državo matičnega naroda.

V poglavju o političnih značilnostih manjšine bodo prikazana politična združenja manjšinestranske, interesna zastopstvain druge oblike političnega združevanja. Posebej bo izpostavljeno vprašanje participacije manjšine ter vpliv manjšine na državni regionalni in občinski ravni ter kakšen je odnos manjšine s tujino, zlasti pa z matičnim narodom.

Kulturne značilnosti manjšine se bodo osredotočile na prikaz jezika, religije, izobraževanja, od stopnje izobrazbe manjšine do organizacije izobraževanja za pripadnike manjšin. Posebej bo prikazana organizacija kulturnega življenja manjšine (združenja, ustanove), sredstva javnega obveščanja v jeziku manjšine ter sodelovanje manjšine s tujino, zlasti z matičnim narodom.

V posebnem poglavju pa bodo predstavljeni odnosi manjšine z drugimi manjšinami.

2.

Drugi del, ki ga vsebuje predlagana analitična shema projekta pa se nanaša na odnos večina:manjšina. Predstavljeni bodo socialni, politični in kulturni okvirni pogoji odnosov med manjšino in večino. Posebej bo izpostavljena pravna ureditev ter financiranje političnih in kulturnih institucij manjšine. Izpostavljeni bodo primeri pozitivne prakse oziroma modeli, ki odražajo sožitje med večino in manjšino ter mednarodni dokumenti, ki urejujejo odnos med manjšino oziroma večino in državo matičnega naroda oziroma sosednjo državo.

V analitični shemi pa je izpostavljena tudi doseganja vloga Delovne skupnosti Alpe-Jadran v okviru mednarodnega urejanja manjšinske problematike. Posebej pa naj bi se opredelile naloge čezmejnega sodelovanja znotraj prostora Alpe-Jadran, ki se nanašajo predvsem na ustvarjanje odnosov sožitja med različnimi etničnimi skupinami.

Kot priloga študiji, ki bo sledila zgoraj opisani analitični shemi, pa bo objavljen izbor najpomembnejših bibliografskih enot o obravnavani problematiki. Študijo pripravlja skupina raziskovalcev Inštituta za narodnostna vprašanja z zunanjimi sodelavci.

Poleg analize objektivne stvarnosti, ki bo izražena skozi mrežo situacijskih in strukturalnih sprejemljivk pa bo študiji priključen tudi subjektivni pogled posameznikov - tako pripadnikov večine kot manjšine- na učinkovanje omenjenih sprejemljivk, kajti posamezniki v stiku različno dojemajo, percipirajo realnost. Pri tem bodo uporabljeni empirični podatki longitudinalno zasnovanega projekta "Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru", ki že od leta 1991 izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja na narodnostno mešnem območju v Slovenski Istri in v Prekmurju (nosilka projekta je prof. dr. Albina Nečak Lük)

Projekt "Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje" bo na osnovi dogovorov med sodelujočimi v tem skupnem projektu zaključen maja 1998. Študije, ki jih bodo pripravile

posamezne članice Delovne skupine za manjšine bodo prevedene v vse uradne jezike Alpe-Jadrana (nemški, hrvaški, italijanski, madžarski in slovenski) in objavljene v skupni publikaciji.

Brez dvoma bodo študije zasnovane na enotni metodologiji pokazale številne raznolikosti, opozorile na skupne probleme in istočasno nakazale usmeritve, ki vodijo v ustvarjanje odnosov sožitja in tolerance med večino in majšino v geografskem prostoru Alpe-Jadrana.

Literatura:

Bernardi, U. (1994) *Conclusioni e raccomandazioni per il lavoro del futuro* . V: *Manjšine v prostoru Alpe-Jadran*, Ljubljana.

Sonja Novak Lukanovič